

PROFESORA KĀRLA DIŠLERA
XXIII KONSTITUCIONĀLO TIESĪBU TIESAS PROCESA IZSPĒLES
KĀZUSS

I

Kāzusā minētie fakti, personas un notikumi ir izdomāti. Jebkāda apstākļu sakritība ir absolūti nejauša.

Kāzuss ir balstīts uz tā publicēšanas brīdi spēkā esošajām Latvijas Republikas un starptautiskajām tiesību normām. Ja pēc kāzusa publicēšanas mainās kādas tiesību nozares normatīvais regulējums, piemēram, normatīvais akts vai akti zaudē spēku vai tiek grozīti, tiek pieņemts vai stājas spēkā jauns normatīvais akts vai akti, šīs izmaiņas izspēles dalībniekiem nav jāņem vērā. Ja pēc kāzusa publicēšanas nacionāla vai starptautiska tiesa vai tām pielīdzināma institūcija (piemēram, Satversmes tiesa, Eiropas Savienības Tiesa, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ANO Cilvēktiesību komiteja vai citas valsts konstitucionālā, augstākā vai cita tiesa) dod autoritatīvu kādas tiesību problēmas skaidrojumu, tad šāds skaidrojums var tikt izmantots.

Kāzusā aprakstītie viedokļi atspoguļo pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, pozīciju. Izspēles dalībnieku veiktajai juridiskajai analīzei nav jāsakrīt ar kāzusā aprakstītajiem pušu viedokļiem. Izspēles dalībniekiem ir jāievēro prasījuma robežas, savukārt argumentācijas izvēlē viņi var darboties relatīvi brīvi.

II

Jevlampijs Susuriņš ir Saeimas deputāts, Valstsnaicijas ataudzes lietu apakškomisijas priekšsēdētājs. Vēlēdamies arī personiskajā dzīvē ieturēt galvenajā valsts ilgspējīgas attīstības plānošanas dokumentā “Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam” norādīto prioritāro rīcības virzienu – depopulācijas risku mazināšana –, J. Susuriņš nav vakcinējies pret Covid-19, lai neatstātu neatgriezeniskas sekas uz savu auglību.

Pēc ilgstošām diskusijām Saeimas un tās komisiju sēdēs, kā arī reaģējot uz ārpusparlamenta politiķu organizētajiem protestiem, proti, saukli, ka “vakcinācijai aizvien jābūt brīvprātīgai”, Saeimā otrajā lasījumā tomēr netika atbalstīts likumprojekts “Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības

pārvaldības likumā”, ar kuru bija iecerēts nodrošināt epidemioloģiski drošu pakalpojumu sniegšanu (zināms arī kā “likumprojekts par obligāto vakcināciju atsevišķās nozarēs”).

Tā vietā nolūkā popularizēt savu personisko piemēru un nodrošināt valsts nepārtrauktību un parlamenta lemtspēju pandēmijas apstākļos, kā arī turpmāk ciņā pret Covid-19 izplatību balstīties uz pārliecināšanas, nevis piespiešanas metodēm, 55 Saeimas deputāti iesniedza Saeimai likumprojektu “Grozījumi Saeimas kārtības rulli”. Likumprojektam netika pievienots sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), tomēr pirms balsojuma par likumprojekta nodošanu komisijām “par” likumprojektu bija pieteicies runāt Saeimas priekšsēdētājs. Viņš norādīja: “Kurš tad, ja ne mēs!? Covid-19 tests nav alternatīva vakcinācijai. Arī testēts cilvēks jebkurā brīdī var kļūt inficēts un radīt inficēšanās risku apkārtējiem. Savukārt tad, ja satiekas vakcinēti vai pārslimojuši cilvēki un nevakcinēti cilvēki, pastāv lielāka iespēja vīrusa pārvešanai un cirkulācijai nekā gadījumā, ja satiekas tikai vakcinēti un pārslimojuši cilvēki. Deputātiem vispirmām kārtām ir pienākums būt līdzatbildīgiem un rādīt priekšzīmi krīzes pārvarēšanā, līdz ar to Saeimas deputāta pienākuma juridiskā daba pieļauj un pat pieprasa vakcinēšanos.”

Jautājumā, vai šāda regulējuma pieņemšana ir neatliekama, domas dalījās, tomēr Saeima ar 49 balsīm “par” un 40 balsīm “pret” izlēma par labu likuma steidzamībai un tajā pašā dienā galīgajā lasījumā, jau 79 deputātiem balsojot “par”, astoņiem “pret” un četriem atturoties, pieņēma likumu “Grozījumi Saeimas kārtības rulli”, kura 1. pants paredz:

“1. Papildināt likumu ar 18.¹ pantu šādā redakcijā:

“18.¹ Ja deputāts nav vakcinējies pret Covid-19 vai to pārslimojis, viņš netiek pielaists Saeimas un tās komisiju darbam, nesaglabājot mēnešalgu un kompensācijas.””

Savukārt atbilstoši šā likuma 2. pantam pārejas noteikumi papildināti ar 15. punktu šādā redakcijā:

“15. Deputāti, kuri šā likuma 18.¹ panta spēkā stāšanās dienā neuzrāda sadarbspējīgu sertifikātu, kas apliecina vakcinācijas vai pārslimošanas faktu, desmit dienu laikā var brīvprātīgi vakcinēties, nodrošinot tiešsaistes translāciju Saeimas tīmekļvietnē. Deputāti, kuru sertifikātam notecējis termiņš, un vakcinētie deputāti, kuriem nepieciešama vakcīna pret Covid-19 trešā deva, brīvprātīgi vakcinējas šā punkta pirmajā teikumā paredzētajā kārtībā.”

Valsts prezidents, kas ilgstoši bija vilcinājies ar vakcinēšanos pret Covid-19, bet beidzot tomēr vakcinējies, pakļaujoties sabiedrības spiedienam, izsludināja minētos grozījumus, un tie stājās spēkā nākamajā dienā pēc izsludināšanas. Vienlaikus ar grozījumiem Valsts prezidents oficiālajā laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” izsludināja arī savu komentāru par šiem grozījumiem, kurā norādīja, ka vispār viņš atbalstot Saeimas nostāju – ciņā pret Covid-19 visādi veicināt vakcināciju –, tomēr aicinot tuvākajā laikā apsvērt, vai šāds deputāta tiesību ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī

ir nepieciešams tieši tādā apjomā. Prezidents vērsa uzmanību uz savām tiesībām prasīt likuma otrreizēju caurlūkošanu un tomēr savu komentāru nobeidza ar to, ka viņš respektējot parlamenta suverenitāti un pašierobežojoties jautājumos, kas skar Saeimai Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 21. pantā noteiktās ekskluzīvās tiesības izstrādāt sev kārtības rulli.

III

Ceturtajā dienā pēc likuma spēkā stāšanās J. Susuriņš (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) vērsās Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību, lūdzot atzīt Saeimas kārtības rullī 18.¹ pantu un pārejas noteikumu 15. punktu (turpmāk – apstrīdētās normas) par neatbilstošiem Satversmes 96. pantam, 101. panta pirmajai daļai un 110. panta pirmajam teikumam un nekavējoties apturēt apstrīdēto normu darbību, kā arī atzīt par spēkā neesošiem visus balsojumus, kas notikuši Saeimas sēdēs, kurās viņš nevarēs piedalīties.

Pieteikumā norādīts: vakcinācija kā priekšnoteikums amata pienākumu veikšanai aizskar Satversmes 101. panta pirmajā daļā garantētās tiesības pildīt valsts dienestu un ir skatāma kopsakarā ar Satversmes 96. pantā paredzētajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Saeima pēc tam, kad pieņēmusi apstrīdētās normas, vairs neizpildot Satversmes tiesas 2019. gada 23. decembra spriedumu lietā Nr. 2019-08-01, atbilstoši kuram parlamenta locekļi pārstāv vēlētājus, vērs uzmanību uz tiem aktuāliem jautājumiem un aizstāv viņu intereses, tādējādi veicinot efektīvu demokrātijas funkcionēšanu – likumdevēja leģitīmāciju un viedokļu plurālismu parlamenta sastāvā atbilstoši suverēna paustajai gribai.

Izskatāmais jautājums pamatā esot aplūkojams, izvērtējot Pieteikuma iesniedzēja tiesību pildīt valsts dienestu ierobežojumu, tomēr tas esot skatāms arī caur citu pamattiesību prizmu. Līdz ar tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību personai esot tiesības lemt par savu ķermeni, pieņemot lēmumus, kas ietekmē tās dzīvi, un plašas iespējas savu dzīvi vadīt un veidot pēc pašas ieskatiem, tas ir, atbilstoši minētajam personas tīri subjektīvajam skatījumam un pat tādā veidā, kas citām personām var būt nepieņemams. Privātās dzīves aizsardzības aspektā akcents esot liekams uz to, ka personas pašas privātā dzīve nav tiešā veidā saistāma ar citām personām, ja vien persona nerada tiešu un nepārprotamu kaitējumu kādam citam.

Pieteikuma iesniedzējs arī norādījis, ka apstrīdētās normas prettiesiski ierobežojot viņam Satversmes 110. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības uz ģimenes dzīves aizsardzību kopsakarā ar jau minētajām tiesībām uz privāto dzīvi, jo varot ietekmēt viņa spēju radīt pēcnācējus un līdz ar to apdraudēt valsts demogrāfisko stāvokli. Apstrīdētās normas šajā aspektā esot pilnīgā pretrunā ar apziņas brīvību, cilvēka cieņas aizsardzības principu un Satversmes ievadu, no kura izrietot valsts pienākums gādāt par valsts ilgtspējīgu attīstību un tautas pastāvēšanu uz mūžīgiem laikiem.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu

likumu, jo esot pretrunā ar labas likumdošanas principu. Šī pretruna izpaužoties tādējādi, ka Saeima apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā neesot ievērojusi vispārējos tiesību principus un neesot pienācīgi izvērtējusi ieinteresēto personu iebildumus par attiecīgajā likumprojektā paredzēto tiesību normu iespējamo neatbilstību Satversmei, kā arī neesot pienācīgi pamatojusi apstrīdēto normu nepieciešamību, izmantojot arī izskaidrojošus pētījumus. Neesot skaidrs, kāpēc apstrīdētās normas selektīvi reducētas tikai uz Covid-19 infekciju, nevis arī citām dzīvībai bīstamām elpceļu infekcijas slimībām, tostarp tuberkulozi un difteriju.

Neviena persona nedrīkstot tikt pakļauta piespiedu vakcinācijai pretēji tās gribai neatkarīgi no iemesliem, kas veido šo gribu. Turklāt vakcinācija tiešaistē esot pazemojoša. Apstrīdētajās normās neesot paredzēti konkrēti kritēriji, atbilstoši kuriem Saeimas vadība varētu prasīt, lai deputāts būtu vakcinējies, kā arī neesot noteikts pienākums lēmumu pieņemt, vērtējot katru gadījumu individuāli un ievērojot samērīguma, tiesiskuma un vienlīdzības principus.

Veselības ministrija ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību nemitīgi uzsverot pūļa imunitātes labvēlīgās sekas un nepieciešamību. Pasaules Veselības organizācijas tīmekļvietnē esot norādīts, ka Covid-19 pūļa imunitātes rādītājs precīzi nav zināms, tomēr Covid-19 gadījumā visbiežāk minētais sliekšnis ir 70 % un uz to norādot arī Veselības ministrija. Kā zināms, 95 % Saeimas deputātu esot ieguvuši Covid-19 sertifikātu par pilnu vakcināciju vai pārslimošanu pēdējo 180 dienu laikā. Pārējie, kas šādu sertifikātu nav ieguvuši, līdz šim varējuši uzrādīt sertifikātu par testēšanu. Līdz ar to Saeimā esot sasniegta pūļa imunitāte.

Ievērojot minēto, esot jāatzīst, ka norādītajam pamattiesību ierobežojumam vispār nav leģitīma mērķa, jo deputātu piespiedu vakcinācija no sadzīviskā, epidemioloģiskā un juridiskā viedokļa esot pilnīgi bezjēdzīga. Turklāt apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot nepieciešams, jo pastāvot cits līdzeklis, kurš būtu tikpat iedarbīgs un kuru izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk, – darbs Saeimas sēžu attālinātās norises platformā *e-Saeima*.

IV

Ar Satversmes tiesas 8. kolēģijas lēmumu Satversmes tiesā tika ierosināta lieta Nr. 2021-007-01 "Par Saeimas kārtības ruļļa 18.¹ panta un pārejas noteikumu 15. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam, 101. panta pirmajai daļai un 110. panta pirmajam teikumam".

V

Saeima savā atbildes rakstā visupirms pieteica noraidījumu Satversmes tiesas tiesnesim Kastanim Gūtšpricim, kurš ir izskatāmās lietas ierosinātājas – Satversmes tiesas 8. kolēģijas – sastāvā un nesen savos soctiklu kontos aicinājis izpildvaru aktīvāk skaidrot ar vakcināciju saistītos jautājumus tai sabiedrības daļai, kura izsaka argumentētu viedokli par to, ka pašlaik pieejamās vakcīnas pret Covid-19 nav pietiekami efektīvas. Tāpat

Saeima norādīja, ka publiskajā telpā neesot pieejama informācija par to, vai minētais tiesnesis ir vakcinējies, un līdz ar to pastāvēt šaubas par viņa objektivitāti izskatāmajā lietā.

Atbildes rakstā Saeima lūdza izbeigt tiesvedību lietā daļā par apstrīdēto normu neatbilstību Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, jo neesot cēloniska sakara starp apstrīdētajām normām un to hipotētiskajām negatīvajām sekām, kuras Pieteikuma iesniedzējs saista ar Satversmē garantēto pamattiesību ierobežojumu. Saeima uzskata, ka atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktam Satversmes tiesai tiesvedība lietā šajā daļā ar Satversmes tiesas lēmumu ir jāizbeidz līdz sprieduma pasludināšanai, jo lēmums par lietas ierosināšanu konkrētajā daļā neatbilst šā likuma 20. panta piektās daļas prasībām.

Apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar mērķi aizsargāt citu cilvēku tiesības un sabiedrības drošību. Valstij esot pozitīvs pienākums veikt atbilstošus pasākumus, lai risinātu tādas vispārējas sabiedrībā izveidojušās situācijas, kas var radīt tiešus draudus veselībai un dzīvībai vai liegt indivīdiem cienīgi izmantot savas tiesības. Tautas priekšstāvim varot tikt uzlikts pienākums ar savu rīcību un piemēru sekmēt epidemioloģiski drošu vidi visā sabiedrībā.

Izskatāmajā lietā izšķirošā nozīme esot tam, ka saskaņā ar Satversmes 21. pantu iekšējās darbības un kārtības noteikšanai Saeima izstrādā sev kārtības rulli. Šajā pantā esot ietverts parlamenta autonomijas princips, proti, Saeima pati sev, nevis kāds cits nosaka darba kārtību. No Saeimas tiesībām pašai noteikt savu iekšējā darba organizāciju izrietot arī pilnvarojums noteikt Saeimas deputāta tiesību izmantošanas kārtību un nepieciešamos šo tiesību ierobežojumus. Atbilstoši parlamenta autonomijas principam Saeima esot brīva šādas kārtības izveidē un tiesīga noteikt tādu savu iekšējā darba procedūru un citstarp arī tādas deputāta tiesību ierobežojumus, kas gan sekmētu epidemioloģiski drošas darba vides izveidi Saeimā, gan nodrošinātu Saeimas lemtspējas nepārtrauktību, gan arī veicinātu cīņu pret Covid-19 pandēmiju visā sabiedrībā.

Apstrīdētās normas, kas nosaka deputāta tiesību ierobežojumu, būtu aplūkojamas kopsakarā ar pārējiem normatīvajos aktos noteiktajiem epidemioloģiskās drošības pasākumiem un citiem sabiedrības locekļiem uzliktajiem ierobežojumiem. Turklāt prasības, kas jāievēro Saeimas deputātiem, lai viņi netiktu izslēgti no Saeimas darba, esot relatīvi viegli izpildāmas. Proti, deputāti, kuri ir vakcinējušies pret Covid-19 vai to pārslimojuši, varot iegūt un uzrādīt sadarbspējīgu sertifikātu, kas apliecina vakcinācijas vai pārslimošanas faktu. Citu personu veselības aizsardzība pati par sevi esot viena no svarīgākajām konstitucionālajām vērtībām, turklāt parlamenta darba kontekstā tā vienlaikus samazinot arī tādu risku, ka savstarpējas inficēšanās gadījumā Saeimas darbam nepielaisto deputātu skaits varētu būt vēl lielāks. Labums no apstrīdētajās normās paredzētā ierobežojuma esot lielāks nekā deputāta tiesībām ar attiecīgo regulējumu nodarītais kaitējums.

Atbildes rakstā norādīts, ka nav pamatoti konstitucionālajā sūdzībā minētie argumenti par pamattiesību ierobežojuma leģitimā mērķa neesību, jo “pūļa jeb populācijas imunitāte”, kas zinātniskajā literatūrā esot skaidrota kā netieša aizsardzība pret infekcijas slimību un tiekot panākta tad, kad populācija ir kļuvusi imūna vai nu vakcinācijas, vai iepriekš pārciestas infekcijas rezultātā. Normatīvajos aktos termins “pūļa imunitāte” neesot definēts un tā saturs neesot atklāts arī judikatūrā. Saeima atsaucas uz Slimību profilakses un kontroles centra norādi, ka “kolektīvā imunitāte ir tieši sabiedrības ierobežota uzņēmība pret konkrētām infekcijas slimībām”. Tādējādi varot secināt, ka jēdziens “pūļa jeb kolektīvā imunitāte” ir attiecināms uz plašu iedzīvotāju populāciju, nevis atsevišķu tajā ietilpstošu personu grupu un netiek izmantots kā konkrēts juridisks kritērijs tiesisko attiecību regulēšanai, tostarp attiecībā uz Saeimas deputātu amata pienākumiem Covid-19 epidemioloģiskā riska apstākļos.